

“Сарпа” — совхозин центральн усадьбас гучн километр, агзу тег газрт хбдч-нрин нег гер баян. Эн герт ах хбдч Василий Михайлович Бобковин бригадин амтн баацхана.

—Шофер Миша Науменко үкс гидж машингян герүр халалгьд эргүлн келв,—не, бидн ирчквдн. Бийн гер зогсджана.

Крилца деер бндр нургьта эццйрг, нүдндан козлурта залу, нохастан хот бгч зогсдажж. Бидн мендхлэ, тер махлаган авч гекэд мендлж, герүр орцхатн гив. Бичкн агьута цевр-цер герт ордж ирвдн. Столин бдр, эм дееран гар-нүүрин альчур хайсн, Бобковин гергн, Александра Михайловна—агь-сав арчдж зогсджана.

Мадниг сууцхатн гидж келн, —самовар буслгьчк, — гидж Василий Михайлович гергндан келв. Тегэд кестгн күүндч-хавдн. Эн хбдч, 1165 толгьа ирб хб джлэжнэв, гидж келв. 1956 жилин үл ик күнд болсн бийн хн болгьнас долан килограмм ноос киргьд авб, зурагьасн хойр тонн үлү шаху ноос государствд орулж бгсн учрар 36 мингьн арслн мбнгар бригад мбралгдв. Эн джил хн болгьнас 9-д килограмм ноос киргьд авхар седджнэ.

Василий Михайлович эвранны тууджан манд келдч бгв.

Терүна тууджн ним.

Нүдн-нүр уга шуургн шуурчала. Цасн күчтэгяр хурлгьад, түүг, хайдж тегяр шуугад ормдан эрслнэ, салькн терзин хаагьулиг холькдч цокад, бешин хоолар ишкрдж дуулна.

Часан халачкэд, адгьс гигьд отарурн Василий йовхар седджатл, гергн хоратгурн ордж ирв. Хувцндан наалдсн цасан садждж, чи болад уласн чингтэ чирэгьан арчдж, чангьгар саналдв.

—Эн хбдтэгьан джилгьич!—гидж уурлдж гергн келв.—Кен ним цагла хбд идүлдв? Плащан би геечкүв... Чичрдж, сүүлдк үгн уульдж-ах баддлтэгьар келв.

—Не-не болдж, тогтн, чини плащ олдх... Хувцан Василий бмцжятл, бмн герэ Толя көвүн түрүлэд хувцан бмцкв.

—Би йовнав, — гидж тер келв, хяругьн күлэл уга, девлн бий дееран хайн, гертасн гүүдж гарад, мбрн тохдж авн, мордад, сбнн харнэгьуд уга болдж одв. Невчкн зуур амрч авад, Толяг сольхар эн шиндв. Василий орндан ордж кевтн, унтв. Гергнэ ууматэ шууганд эн серв:

—Вася, Вася! Мбрн ирчкв... Эмалдн Толян девл ганзгьтата...

—Терзүр гевс гидж халачкэд, адгьмтагьгар хувцан үмсн, гертас гарв; гархларн ардан үүднчн хаахан мартчкв.

—Вася! идх хот ав!—гидж ардасн дахн Шура хяакрв, болв келсн тер үгн салькнд геедрв. Толян довтлад йовдж одсн газр темцэд, хол-хол алхад, девлинн хормадан бүдрдж Василий йовб, салькнд ниссн, атхм чигэ шүүрн цасн чирэдн тусв, салькн киингьан авхдн күчрдүлэд

йовсн бийн, эн бмрн йоввад йовна. Бийн халурхад ирв. Девлин захан хооран хаяд, “удан цаг йовчкв билтэлв”,—гидж сани, бмнэгьн халав. “Би эн талгшан йовдж-йовх биш болзгов?”—гидж ухаал, болв чик йовдж йовнав—гигьад бийн аятрлүлв.

Харнэгьурв. Шуургн улм икдв. “Эн шуургн дакдж бичэ болтха, ним зовлн бичэ үзгдтхэ”,—болдж Василий аях сана зүүв. Иим салькта шуургн хая-хая болдм. Кезанэ ик күчтэ салькнд чолун гер догдлсмн, герин ораг авч хайдг, бүлсн бахниг болн хаацн унэгьадг билэ...

Дотран киингьан авчкэд, Василий хяакрв: “То—ля!”, зогсдажгьад шинэс хяакрв: “Толя!” Тингэд тегяр хяакрвд йова йовл, остг бвсн харгьв. Тер бвснэ үрү талн гарч, хойр-гүрв дакдж цас зальгькад, амн күчэрн хяакрв: —Эге—гей!..

Салькн шуугдч хяругьн бгв. Болв дуугьан брклтл Василий хяакрв. Хяру хяакрджх мет дун генткн чикидн сонсгдв, дакад давтдж хяакрн сонсгдв.

—Эгей, наар, Толя!.. Генткн харнэгьуд гал гарсн үзгдв. Киингьан давхцулад, тер талагшан Василий гүүв.

—Хяамн, гарлцсн көвүмнн!..—гигьад теврдж Анатолиг бийдн шахв.—Меджянч, бидн... Мбрн ирхлэ... Эчкн зовджана...

—Салькнд үрүлдж хбд йовцхав. Хяру туудж болшго болад, нам отариг заллгьн күчр болад баяв,—гидж Анатолий келв. Хбдлан хяру сбргн гидж дже-гигьад муурхларн, девлн эмалдан ганзгьлад, мбрн гер талагшан тавчклав.

Цаарандан ю кехв? Шуургн гининь күлэхэр шиндв. Агчмин зуур түрд гигьад зогсдасн хбд салькнд дакн үрүдэд йовцхав. Шуургн удлго зогсч гидж санад, отаран дахад йова йовдж герүрн күрхэр седдхав.

Болв шуургн зогсхн. Бярнэс мблтрдж гарсн баддлтэгьяр, тегяр шуугад салькн дүүрнэ, буслджх уен мет цасиг салькн хутхлудж нисканэ.

Кинтид даарсн, блссн-ундассн, көшсн, эдн сбнн дуусн йовцхав. Кезэ эн шуургн уурхинь, хама баяхан, алдэрн йовдж йовхан эдн медлжхш... Генткн шуургн зогсв. Салькн тогтнад, баг-багар адгьлж үүлн тардж, нарн үзгдв. Хбдчнр халалдчхав. Амтн уга нүдкн тег тбгьлнэгьдн үзгднэ. Алдэрн йовхмб?Түрүн үзгдсн селэнд, эс гидж фермд күрч, тенд альд йовхан медлж авхар шиндхав.

Нарн суулж йовх алднд, збвэр тбср газрт хбдчнрин гер эдн үзчхав.

—Би отарин бдр бадджанэв, чи тингалан одад ир,—болдж Василий Михайлович көвүндн келв. Толя йовдж одв. Удсн уга, хяру шуургн эклв. Тер үзгддасн гер шуургнд геедрдж одв. Тулд уга, гер темцэд хбдлан Василий туув, болв сохр болсн шуургнд үзган алдад герин, хявргьяр гарч одв. Толя удл уга хяру ирх гидж санад, гер хяахэр седсн уга, нам хбдн зогсадж болшго болад баяв.

Харнэгьу тег. Салькн улм

икдв. Зутад дариджах хбдтэгьан сб бнэгьрүлв. Оругьяр чигн, бдрнн чигн цаг саянар сольдж бгсн уга. Эн тег кезэд чигн чилшго болдж, фермин болн точкин ббрэгьур гарад йовдж одсн болдж эднд медднэ.

Хот нах дурнь күрхн, зуг ундаслж йовцхана. Окэдж цас авч Василий зальгв. Урлн харлдж хавдв. Цас икар идх дутман ундасулад баяв. Халу бдрэд, гемтснэ Василий ода ирдж медв. Саянар унтдж, амрч авх дурнь күрв. Икар нббрн көбгьад баяв чигн нам улм икар элкн унтад йовна. Тингэд, киисэд унтдж одх сана зүүнэ.

Гурвдгч сб ирв. Хотхр болсн сан идгтэ газрт хбд тогтнад идчхав. Уг сүүлдн хбд кевтцхав. Газр деер амрдж суухар седхлэ, генткн көлн бвдсн болдж медгдв. Баалынган таялэд халэхлэ, бскагьн цусн гартл баалынгарн зүлгэд авчкдч, шархан цасар арчдж, шинэс баалынган үмсв. Девлин захар толгьагьан бүркэд, кевтн, үксн мет унтв, нбр дотрн түүг хар дарад, мбрн көлин а гарсн болдж зүүднн ирв. Тохагьарн тулдж босад, сбгьн харнэгьу хардж халав. Хбднн ик зунь саянар чадад, кевтцхав, болв бмнн кевтсн хбд эклэд идлдв. “Тасрад йовдж одвэ”,—гидж Василий ухаал. Эрүл көл деерн: ишкдч, догьлн йовдж, хбдлан хяру сбргв.

Эн икар даарв. Дже-гидж ивтрдж даарсн күн, гал түлэд, дуладхн кергт йир ю болв чигн бгч билэ,—гич сана зүүв. Болв хустг уга болсн учрар, гал түлдж дулддч чадшго болв. Йир дедг икар блссн учрар, нам түүкэ мах идх дурнь күрв. Хб гаргьлж идхэр седхлэ, утх бас уга болдж гарв. Йир эн тббрдж йовх тегьасн ягьд мблтрдж гархв гидж санв. Гемтэ, блн, нбр-хол уга, тавдгч хонган йовсн учрар нүдн улагьад, онгьгадж одсн бийн, отаран гел уга, эрүл-дорул авч гархн кергт эв аргьнн олдж зовдж-түрдж йовсн бийн, эн күчр ик шуургьна ноолдч йовб.

Салькн тогтнад, чиягрлв. Йир күчэр көлн чирдж, аргьул хбдлан Василий туув. Толгьа деер гарад халан—генткн урлн чичрдж, нүднэсн нүлмсн гарв. Йир икар көшндн, эн суув. Зун метр чигэ газрт нег гер, мбртэ күн болн үкрмүднн бдр йовдж йовх амтс үзгдв. Нег мбртэ күн эн хбдч тал ирв.

—Кембч? Үр, альдас ирвч?—гидж бкэдж энүнэс сурв.

Нарна толянас нүдн халхлдж, күчэр инэгьад, үг Василий келхэр седв...

—Тингэд минн туудж чилв,—гидж Василий Михайлович үган тбгсгав.—Не, бичэ му сантн, би йовдж, хойрдгч хбдчнн сольх кергтэв. Менд баятн...

Эвранны цогцан хяарл уга, бдр-сб ирвэс хбднн тблн, торгн ноосиг болн махиг икдүлхн тблэ шунмгьагьгар көдлдж йовх, олн-амтнэ баялджиргьлиг улм саянар кеерүлгьн,—хбдчнрин кедж күцаснэ аш болджана гидж хбдчнн ардасн халэдж би ухаалв.